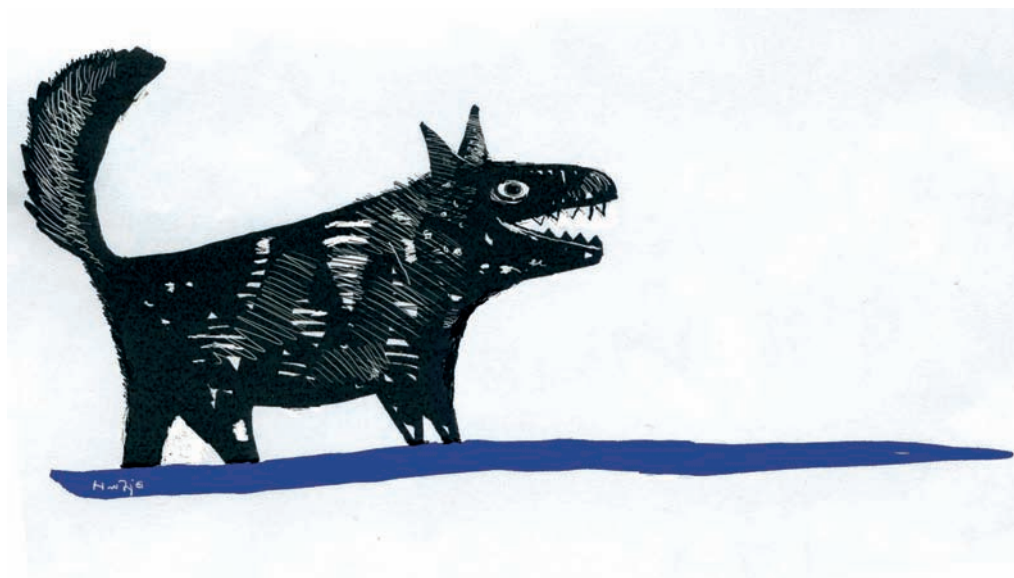

Åtgärdsplan när det gäller samarbetsfrågor kring barns språkutveckling - ett resultat av Sambandscentral språk

Av Christina Svensson, Gotlands länsbibliotek

Inledning

Åtgärdsplanen bygger helt på de resultat som presenteras i projektredovisningen av Sambandscentralspråk på Gotland. För att projektredovisningen ska läsas och användas samordnar Gotlands länsbibliotek en åtgärdsplan som kan ligga till grund för barn- och ungdomsbiblioteksarbete de närmaste åren

Varför kom det här projektet till?

Gotlands länsbibliotek samordnade arbetet med biblioteksplan för Gotlands kommun. Vid ett biblioteksplansmöte 2005 kom frågan upp vad som är bibliotekens roll i barns/ungdomars språkutveckling. Idén föddes att i projektform utvärdera bibliotekens roll i barns/ungdomars språkutveckling. Vilka institutioner och vilka förvaltningar samarbetar eller arbetar var för sig när det gäller barns och ungdomars språkutveckling? Har biblioteken ett klart uppdrag att arbeta med barns och ungdomars språkutveckling?

Länsbiblioteket sökte pengar från Kulturrådet och fick 225 000 kronor för att intervjua nyckelpersoner, kartlägga och klargöra dessa frågor. Ebba Junker anställdes som projektledare och barnbibliotekskonsulenten arbetade en tid som länsbibliotekets resurs. 2007 övertog länsbibliotekarien rollen som regional resursperson. Projektledaren har arbetat med att genom samtal och intervjuer

hitta ett mönster för arbete med barns språkutveckling. Projektredovisningen bygger på en kommenterad karta där vi kan följa ett gotlandsbarn med språksvårigheter- kallad Stickan - från födelsen till högskolestudier.

Arbetsgrupp som tagit fram åtgärdsplanen ur projektkartan.

Arbetsgrupp: Ellinor Bergfast, Karin Blomquist, Birgitta Caperius, Louise Greveback, Ebba Junker, Gunvor Malmros, Carina Norderäng, Christina Remén, Gunnel Samuelsson, Monica Samuelsson, Christina Svensson.

Arbetsgruppen arbetade under 2008 med att ta fram riktlinjer för vad som kunde åtgärdas utifrån projektredovisningen och de åsikter som där framkommit. Länsbiblioteket beslöt sig självfallet för att endast skapa åtgärder i de fall där biblioteken finns med i samarbetet.

Vad tyckte de inblandade tjänstemännen inom KFF och de övriga förvaltningarna

För barnbiblioteks- och skolbibliotekspersonalen har det varit till stor nytta att diskussioner har förts med tjänstemän från olika förvaltningar. För bibliotekens del har många brister blivit synliga så att vi ska kunna åtgärda dem. Det har varit ett känsligt ämne vid flera diskussioner och några tjänstemän från andra förvaltningar har ifrågasatt varför Gotlands länsbibliotek har undersökt samarbetsformer kring barns språk. Biblioteken anses vara små och udda aktörer inom det här området vilket också är korrekt.

Problem och hinder

Projektet var mycket mer komplicerat och därmed också intressantare än vad vi trodde när projektansökan gjordes. Omfattningen var så mycket större än vad vi planerade för och intervjuerna gav många uppslagsdelar som måste undersökas. Det innebar många fler kontakter och fler möten än vad som var planerat.

Under projekttiden blev projektledaren kontaktad av två forskare från Stockholms universitet som ansåg att projektet var klart intressant och erbjöd Gotlands kommun möjlighet att delta i ett forskningsprojekt för grundskolan lett av Stockholms universitet. Projektet var tänkt att involvera tre förvaltningar - Barn- och utbildningsförvaltningen, Hälso- och sjukvårdsförvaltningen och Kultur- och fritidsförvaltningen. Arbetet med presentationer och förankring av forskningsspåret fördröjde vårt projekt betydligt. Styrgruppen och projektledningen tyckte dock att det var värt att fördjupa och förlänga projektet Sambandscentral språk för att inte gå miste om en forskningsmöjlighet på Gotland. Gotlands kommun har nu fått en officiell inbjudan av forskarna att delta i deras forskning men har avböjt att delta.

Biblioteken vill fortsätta arbetet genom att utifrån de brister som Ebba Junker funnit göra en åtgärdsplan för kortsiktigt och långsiktigt arbete.

A T G Ä R D S P L A N

Enligt projektledarens intervjuer med tjänstemän inom tre förvaltningar på Gotland så kunde vi i arbetsgruppen se att samarbetsformer som funnits under en längre tid behövde ses över och utvecklas.

Folkbiblioteken och BVC

Det är 15 år sedan Gotlands bibliotek startade arbetet med Bokgåva till alla nyfödda barn. Det går till så att de nyblivna föräldrarna får ett presentkort på BVC som man visar upp på sitt bibliotek för att få bokgåvan. Vissa BVC på Gotland inbjuder de nyblivna föräldrarna till en träff där barnbibliotekarien informerar och inspirerar om böcker och läsning. Det finns inga riktlinjer för hur uppföljningsarbetet ska se ut. Barnbibliotekspersonalen saknar den uppföljningen för att försäkra sig om bästa kvalitet. Diskussioner har förts bland barnbibliotekspersonalen om arbetet med bokgåvan och om utveckling i det arbetet.

Den första åtgärden kommer att vara att samla barnbibliotekspersonal och BVC-personal och diskutera ett förnyat arbetssätt. Det framgår tydligt att det är dags för ett möte mellan BVC-personal och barnbibliotekspersonal. Barnbibliotekskonsulenten har fått i uppdrag att anordna en halvdag där personal från bibliotek och BVC träffas för att dra upp nya riktlinjer för arbetet. Förslag på frågor som bör tas upp är följande: Vad är det viktigaste med bokgåvan? Är det att barnet får en bok? Är det att föräldrarna kommer till biblioteket som då får möjlighet att visa allt som kan erbjudas? Vad är bibliotekets roll när det gäller bokgåvan? Hur mycket ska barnbibliotekspersonalen kunna om barns språkutveckling? Ska det vara bibliotekarierna som informerar om det? Ska inte bibliotekarierna hålla sig till sitt specialområde som är barnböcker och läslust? Samtidigt som dessa frågor aktualiseras hävdar många barnbibliotekarierna att det är bra om bibliotekspersonalen sår ett frö - och att det är bättre att någon pratar engagerat om barns språk än att ingen gör det. Det är viktigt att det skapas en gemensam målsättning med samarbetet. Den målsättningen ska vara väl förankrad och väl känd. Det är också viktigt att den forskning som finns inom området uppmärksammas och presenteras. Det finns ett stort behov att diskutera ovanstående frågor och få ta del av lärdomar från forskningsarbeten kring barns språk. **Vet** vi hur vi ska arbeta eller **gissar** vi?

Det är en ny generation föräldrar som kommer till BVC och biblioteken. Kan biblioteken hitta nya sätt att nå ut till dagens föräldrar? Nya arbetsformer bör arbetas fram där man använder de kunskapsvägar unga föräldrar har idag. Det är också en viktig fråga att lyfta när ett förnyat samarbete påbörjas. Sedan hösten 2008 ges Anna-Clara Tidholms bok Knacka på som gåvobok.

Barnbiblioteksgruppen efterlyser aktuella barnböcker på Korpens bibliotek. Det är viktigt att det finns barnböcker när BVC har flyttat dit.

Sagostunderna har diskuterats. Det behövs nya sätt att nå de minsta barnen.

Folkbiblioteken och förskolan

Biblioteken på Gotland samarbetar sedan flera år med förskolekonsulenterna om bokpåsar på förskolorna. Länsbibliotekets barnbibliotekskonsulent ansöker hos Kulturrådet inom ramen för inköpsstödet. Pengarna fördelas sedan ut på de bibliotek som rent praktiskt sköter bokpåseverksamheten. Förskolekonsulenterna planerar tillsammans med förskolepersonal och ibland bibliotekspersonal hur verksamheten kan komma att fungera. Bibliotekspersonalen har packat påsarna och skickar dem till förskolorna. I samband med föräldramöten presenteras de färdigpackade bokpåsarna till förskolan för hemlån. Verksamheten har rönt mycket framgång och många barn och föräldrar får på ett enkelt sätt tag på lämpliga böcker. Nu har verksamheten pågått under sju år och barnbibliotekspersonalen efterlyser en utvärdering av arbetet med bokpåsar på förskolan. Det är ett omfattande arbete att byta ut innehållet i påsarna och hålla dem aktuella och fräscha. Står arbetsinsatsen och den ekonomiska insatsen som görs i relation till vad barnen och föräldrarna samt biblioteken får ut av verksamheten? Bibliotekspersonalen efterlyser metodutveckling för inblandade personalgrupper om berättande, läsning och litteratur.

Vid en utvärdering är det viktigt att alla inblandade tillfrågas - dvs föräldrar, förskolepersonal, bibliotekspersonal och naturligtvis barn. Formen för utvärdering kan vara enkäter och intervjuer kombinerat med fokussamtal. Utvärderingen bör ske under 2009.

Vem har ansvar för förskolans litteraturförsörjning?

Det vore önskvärt med ett basbestånd av böcker på förskolorna. Det är oklart vem som har ansvar för det och det är viktigt att frågan löses. Arbetsgruppen har diskuterat och tror att det krävs nämndbeslut om var ansvaret ska ligga. Nämnderna bör ge biblioteken uppdraget men först ska ett underlag i den så kallade bibliotekstrappan utarbetas. Den belyser de olika bibliotekens roll avseende identitet, litteratur, text, ord, bilder, språk och fakta samt pedagogiskt arbets-

sätt. De olika biblioteksformerna har olika ansvarsområden på de trappsteg som representerar barns åldrar. I samband med det arbetet bör arbetsgruppen utveckla vad som är folkbibliotekets identitet, skolbibliotekets identitet och de integrerade folk/skolbibliotekens identitet.

Temalådor för förskolan känns inte längre aktuella. Numera kan boktips på bibliotekens hemsidor räcka. Räcker sedan bokbeståndet på biblioteken? Eftersom förskolan arbetar temainriktat behövs ett utvecklingsarbete mellan förskolan/folkbiblioteken lett av länsbiblioteket för att hitta nya strukturer.

Barnbibliotekskonsulenterna presenterade under arbetsmötet ett förslag till taxonomi för samarbete mellan förskola och bibliotek. Taxonomin är sammanställd av bibliotekskonsulent Solveig Hedenström och utvecklingsledare Malin Ögland och finns med som bilaga 1.

Folkbibliotek, grundskolebibliotek och gymnasiebibliotek

Gotlands kommun har två bokbussar varav en barnbokbuss. Skolorna får besök av bokbussen som ett värdefullt komplement till skolbiblioteket. De besöken skulle kunna förbättras. Idag avgör lärarnas inställning bokbussens verksamhet på olika skolor. Riktade inspirationsdagar för lärare vad de skulle kunna använda bokbussen till bör provas.

Vem har ansvaret för att lära ut informationskompetens ur biblioteksperspektiv till grundskolans elever? Det är en stor pedagogisk uppgift som inte innehas av någon. Det är omöjligt för de obemannade skolbiblioteken att klara den arbetsuppgiften. Folkbiblioteken har inte heller tillräckliga resurser. Ett förslag är att i projektform lära ut informationskompetens med skolbiblioteket som bas. Projektet ska rikta sig till pilotgrupper i förskolan, alla stadier på grundskolan samt på gymnasiet. Skolbibliotekscentralen och länsbibliotekarien får i uppdrag att undersöka möjligheterna för ett informationskompetensprojekt.

En ny arbetsgrupp bestående av bibliotekspersonal på gymnasiet och högstadiet bör skapas för att bilda nätverk. En träff per termin är önskvärt. Länsbibliotekarien inbjuder.

Sekretesslagarnas gränser

Det är viktigt att bibliotekspersonal känner till sekretesslagarna och vilka begränsningar de kan innebära när det gäller samarbete över institutionsgränser. Biblioteken berörs dock inte konkret av sekretesslagarna när det gäller arbetet med barns språkutveckling. Andra institutioner är mycket mer berörda.

Talböcker

Under projektarbetet har många synpunkter kommit fram på hur talboksarbetet på biblioteken kan utvecklas. Det har påverkat strukturen i Talboksplanen. Den gotländske pojken Stickan - som beskrivs i projektredovisningen - har på sin väg genom förskola, grundskola och gymnasieskola behov av läromedel, skönlitteratur och faktaböcker som är inlästa. Problemet är, liksom på de flesta håll i landet, att skolan och biblioteken inte har varit tillräckligt förberedda för att hjälpa Stickan med den litteratur som han behöver. Ibland saknas tillgången till talböcker och ibland saknas teknik. Ingetdera går att skylla på idag då TPB:s arkiv står vidöppna för bibliotek med talbokstillstånd. Tekniken utvecklas hela tiden. Det viktigaste idag är att det finns kunniga och intresserade vuxna i skola och på bibliotek som kan lotsa Stickan och hans föräldrar rätt. Skolan har insett vidden av att ha läromedel som är inlästa för elever som behöver det. Varje skolenhet inom grundskola, gymnasium och folkhögskola ansvarar för att läromedel som köps in åtföljs av en inläsning på DAISY-skiva. (Talboksplanen sidan 10)

Almedalsbiblioteket, biblioteken i Slite, Roma, Hemse samt Skolbibliotekscentralen och de två gymnasiebiblioteken har talbokstillstånd. Talboksplanen är klar och antagen av KFN. Marknadsföring av vad biblioteken kan göra på de olika biblioteken kvarstår. Utbildning för bibliotekspersonal när det gäller talböcker och den snabba utvecklingen sker kontinuerligt.

Brist på uppföljning

Barnbiblioteks- och skolbibliotekspersonalen arbetar alltför mycket utan att följa upp och utvärdera. Vi säger att vår verksamhet är bra - men hur **vet** vi det? Vi behöver komma bort från personligt tyckande till förmån för kritisk granskning, vi behöver följa och ta till oss aktuell forskning.

Föreläsarbank efterlyses

Tre förvaltningar på Gotland är inblandade när det gäller barns språkutveckling. Då borde också föreläsningar och utbildningsdagar inom språkområdet erbjudas all berörd personal. Planering av kompetenshöjande insatser bör vara en gemensam angelägenhet. Länsbiblioteket kommer i framtiden att bjuda in berörd personal från BUF och HSF. Det vore önskvärt med en föreläsarbank.

Åtgärder i repris och i korthet

- Ett arbetsmöte med personal från BVC och bibliotek
- Uppföljning av bokgåvan till alla nyfödda barn - nya arbetssätt efterlyses för den nya generationen föräldrar och barn
- Utvärdering av bokpåsarna (Länsbiblioteket samordnar)
- Vem har ansvar för förskolans litteraturförsörjning? En viktig uppgift att ta reda på och följa upp
- Arbeta fram trappan (Länsbiblioteket samordnar)
- Tips på temaläsning för förskolan på nätet
- Förankra taxonomin på alla bibliotek! Se bilaga 1
- Kontinuerlig fortbildning om barns språkutveckling, läslust, talböcker och teknik behövs och länsbiblioteket har rollen som fortbildningsanordnare
- Kontinuerlig uppföljning och granskning (Länsbiblioteket)
- Kontinuerlig omvärldsbevakning när det gäller biblioteksprojekt och forskning (Länsbibliotekets roll i samverkan med bibliotekspersonal)
- Förnyelse av det lässtimulerande arbetet vilket kan åtgärdas genom arbetet med Läskonster
- Arbeta för att en föreläsarbank skapas på Gotland